

"جنبش سوسياليستي"

نشریه اینترنیتی سازمان سوسيالیست های ایران - سوسيالیست های طرفدار "راه مصدق"
«ستون خاطرات و زندگینامه شخصیت های ملی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی»

www.ois-iran.com

socialistha@ois-iran.com

دکتر منصور بیات زاده

به مناسبت بزرگداشت هشتادو پنجمین سالگرد قیام شیخ محمد خیابانی

تعداد سیاستمداران ایرانی که در دوران مشروطه هم برای استقرار آزادی و برقراری "حاکمیت قانون" و "حاکمیت ملت (حاکمیت مردم)" فعالیت و مبارزه می کرده اند و هم زمان نیز برای برقراری "حاکمیت ملی" و استقلال کوشش داشته اند ، بسیار اندک می باشد. با گذشت زمان نیز ، جز نام مدرس و دکتر مصدق ، نام افرادی دیگر که چنان می اندیشیده اند می رود تا بکلی به دست فراموشی سپرده شوند.

بنظر نگارنده یکی از سیاستمداران و مبارزین جنبش مشروطه خواهی در اوائل انقلاب مشروطیت ، که در کنار تحقق حاکمیت قانون و حاکمیت مردم ، ارزش والائی نیز برای "حاکمیت ملی" قائل بود و در روند کار خود به تفاوت بین "حاکمیت ملی" و "حاکمیت مردم (حاکمیت ملت)" پی برده و به این نتیجه رسیده بود که این دو مفاهیم ، لازم و ملزم یک‌یگرند و بدون "استقلال" نمی توان از آزادی و حاکمیت مردم صحبت کرد ، شیخ محمد خیابانی است.

پس از خلع محمد علیشاه و پایان دادن به دوران استبداد صغیر ، سیاستمداران فراماسیونری تمام امور مملکت ایران را قبضه کرده بودند. فراماسیونرها ، اکثراً تظاهر به آزادیخواهی و وطن دوستی می نمودند، ولی در نهایت در خدمت منافع بیگانگان و اندوختن ثروت عمل می کردند.

در انتخابات دومین دوره مجلس شورای ملی ، شیخ محمد خیابانی بعنوان نماینده مجلس شورای ملی از شهر تبریز انتخاب می شود. در آن زمان دولت وقت ایران چند نفر مستشار امریکائی را انتخاب می کند ، امری که با مخالفت و اولتیماتوم دولت تزاری روسیه روبرو می شود . دولت روس (یک دولت بیگانه) بطور رسمی از دولت نجفقلی خان بختاری می خواهد تا مستشاران امریکائی را از ایران اخراج نماید ، امری که مورد توافق دولت وقت ایران قرار می گیرد، اما نمایندگان مجلس شورای ملی که خود را نمایندگان ملت ایران می دانستند و موظف به دفاع از منافع و حاکمیت ملی بودند، بر خلاف تصمیم دولت ایران با اولتیماتوم دولت روسیه، دست بمخالفت می زند. شیخ محمد خیابانی نماینده آزادیخواه تبریز با

نطق آتشین و هیجان انگیز خود در مجلس نقش بزرگی در شکل دادن به جنبش اعتراضی و مخالفت نمایندگان مجلس شورای اسلامی با اولتیماتوم دولت روسیه تزاری ایفا نمود، امری که در حافظه تاریخ سیاسی ایران بطور مثبت ثبت شده است.

اما حکومت سرسپرده ایران که قرارداد سری ۱۹۰۷ بین دولتهای روسیه و انگلیس در تقسیم ایران را قبول داشت و خود را مقید به محترم شمردن آن قرارداد استعماری می‌دانست، در جلسه هیئت وزیران که در دربار شاه، که نایب السلطنه ناصرالملک همدانی (نایب السلطنه احمدشاه قاجار، چون شاه در آن زمان هنوز به سن بلوغ نرسیده بود) نیز در آن نشست حضور داشت، تصمیم به تعطیل دورین دوره مجلس شورای اسلامی می‌گیرند و اینبار بجای استفاده از تقنگچی‌ها فراق و افسران روسی - عملی که در دوران محمدعلی شاه انجام گرفته بود - از تقنگچی‌های اداره نظمیه که ریاستش بعده یفرم خان بود، جهت بستن خانه ملت، کمک می‌گیرند.

با توجه به شکست آزادیخواهان و وطن دوستان و طرفداران استقلال در مبارزه خود علیه سیاست دولت وقت و اولتیماتوم دولت روسیه تزاری، مجلس دوره دوم که حاضر نشد تسليم اولتیماتوم دولت گستاخ روسیه تزاری گردد، نام خود را در تاریخ سیاسی ایران به عنوان مظہر اراده و پایداری ملت ایران، جاویدان ساخت و به دوست داران و عاشقان سربلندی ملت ایران، درس وطن دوستی و طرفداری از استقلال و حاکمیت ملی را یاد داد!

پس از آن جریانات، شیخ محمد خیابانی در سال ۱۲۹۷ خورشیدی اقدام به تأسیس روزنامه "تجدد" در تبریز می‌نماید و از آن طریق مردم را علیه استبداد و استعمار بسیج می‌کند.

پس از پیروزی انقلاب اکتبر در سال ۱۹۱۷ در روسیه، دولت کمونیست‌های بلشویک بر هبری لنین، تمام قراردادهای استعماری دوران تزاری، از جمله قرارداد شوم ۱۹۰۷ مربوط به ایران را ملغی اعلام می‌کند. در این رابطه دولت استعمارگر انگلیس سعی می‌کند تا نفوذ خود بر سراسر ایران را گسترش دهد و در این رابطه است که طی انعقاد قراردادی با دولت وثوق الدوله - قراردادی که به قرارداد ۱۹۱۹ معروف شده است -، کوشش می‌کند تا ایران را به "تحت الحمایگی انگلستان" در آورد. اما قرارداد ۱۹۱۹ با مخالفت مردم آزادیخواه و وطن دوست ایرانی روپرتو می‌شود. از جمله در اعتراض به آن قرارداد، شیخ محمد خیابانی در تبریز دست به قیام می‌زند (۱۷ فروردین ۱۲۹۹ خورشیدی برابر با ۶ آوریل ۱۹۲۰). احمد شاه نیز حاضر به تائید قرارداد ۱۹۱۹ نمی‌شود. مخالفت مردم با وثوق الدوله قاعده قرارداد ۱۹۱۹ بدی می‌رسد که نورمن سفیر انگلیس در ایران به لرد کرزن وزیر خارجه انگلیس در تاریخ ۱۵ ژوئن طی تلگرافی می‌نویسد:

«رئیس وزرا [وثوق الدوله] اکنون نزد مردم بقدری منفور است، که دیگر وجود او برای دولت پادشاهی انگلستان فایده ای نخواهد داشت، و صلاح این است کابینه دیگری سرکار آید.» (۱).

و سرانجام نیز دولت وثوق الدوله سقوط می‌کند. پس از سقوط دولت وثوق الدوله، حسن مشیر الدوله (حسن پیرنیا) مأمور تشکیل دولت می‌شود، دولتی که دکتر محمد مصدق وزیر عدیله و افرادی همچون میرزا حسن خان مستوفی الملک (مستوفی) و میرزا حسین مؤتمن الملک (پیرنیا) وزرای مشاور، ابوالفتح میرزا حشمت الدوله والاتبار (برادر سبیلی دکتر مصدق) وزیر داخله و میرزا مهدیقلی خان مخبر السلطنه (هدایت) وزیر مالیه.... آن هستند.

دولت مشیر الدوله رسماً در ۱۲ تیر ماه ۱۲۹۹ تشکیل می شود . در آن زمان مشیر الدوله وزیر مالیه (وزیر دارائی) کابینه خود ، مهدیقلی خان مخبر السلطنه (هدایت) را با اختیارات زیادی به استانداری آذربایجان منصوب می کند. مخبر السلطنه با کمک قوای دولت مرکزی نهضت خیابانی را سرکوب می کند و در این ماجرا شیخ محمد خیابانی به قتل می رسد. شیخ محمد خیابانی پس از مرگ، هیچ ثروت و مالی از خود بجا نگذاشت.

در رابطه با ماجرا ای قتل خیابانی و خصوصیات شخصی و دیگر افکار وی ، تا کنون نظرات مقاومت و متضادی مطرح شده است ، موضوعی که باید مورد تفحص و تحقیق تاریخنگاران و پژوهشگران قرار گیرد، تا روشن گردد که چراو بجه منظوری چنین جنایتی در آن زمان رخ داد !

در رابطه با چگونگی وضعیت سیاسی ایران در آن مقطع تاریخی ضروریست یاد آور شد که عمر دولت حسن مشیر الدوله چندان بدراز انمی کشد و در آبانماه همان سال سقوط می کند و فتح الله اکبر (سردار منصور ، سپهبدار اعظم ، سپهبدار رشتی) ، فردی که "نشان" از دولت انگلیس داشت و در آخرین کابینه وثوق الدوله، همان کابینه قرارداد ۱۹۱۹ ، وزیر جنگ بود ، مأمور تشکیل هیئت دولت می شود.(۲)

میرزا کریم خان رشتی (عبدالکریم خان اکبر) که یکی از چهره های مرموز تاریخ معاصر ایران است ، یکی از عموزاده های او می باشد، که رابطه تنگاتنگ سیاسی با او داشته است. فتح الله اکبر در شبکه سری "جامع آدمیت" عضویت داشت و در سال ۱۹۰۷ ، که "لژ بیداری ایران" تأسیس شد ، وی همراه با اردشیر جی به عضویت آن لژ درآمدند.(۳)

چند ماه پس از روی کار آمدن دولت فتح الله اکبر ، انگلیسها کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ بر هبری سید ضیاء الدین طباطبائی و رضاخان میرپنج (رضاشاه بعدی) را ترتیب می دهند. فتح الله اکبر با کودتاچیان بطور مخفیانه در تماس بوده است !

دکتر منصور بیات زاده

فروردین ماه ۱۳۸۴ ، آوریل ۲۰۰۵

Socialistha@ois-iran.com
www.ois-iran.com

(۱) - دولت های ایران در عصر مشروطیت ۱۳۵۷ - ۱۲۸۵ ، تألیف : ح.م.زاوش ، جلد اول صفحه ۱۴۵ چاپ اول ، سال ۱۳۷۰ ، نشر اشاره

(۲) - مهدی بامداد ، جلد سوم ، صفحات ۵۲ و ۵۳ ، چاپ سوم ۱۳۶۳ ، چاپ گلشن.

(۳) - در پیشگاه تاریخ ، ف . مهر آین ، چاپ نخست دی ماه ۱۳۷۲ صفحات ۳۱۷ تا ۳۱۹ .